

کارگاه ویراستاری مقدماتی

مدرس:

دکتر زهرا کواکبیان

پاییز ۱۴۰۱

به نام او که او نامی ندارد
به هر نامی که خوانی سر بر آرد

اهمیت ویرایش

- پاسداری از زبان فارسی
- انتقال صحیح معنا
- اعتبار نویسنده
- ماندگاری اثر
- انتقال نوشتار درست به نسل‌های بعد
- ...

منابع

- ابوالحسن نجفی، غلط نویسیم، تهران: نشر دانشگاهی.
- حسن ذوالفقاری، راهنمای ویراستاری و درست‌نویسی، تهران: علم.
- رضا بابایی، بهتر بنویسم، قم: ادیان.
- غلامرضا ارژنگ، ویرایش زبانی: برای زبان نوشتاری فارسی امروز، تهران: قطره.
- محمد اسفندیاری، کتاب‌پژوهی، قم: صحیفه خرد.
- احمد سمیعی، نگارش و ویرایش، تهران: سمت.
- حسن انوری و عباس عالی‌آباد، فرهنگ درست‌نویسی سخن، تهران: سخن.
- و ...

ویرایش زبانی

- تبدیل واژه ناآشنا به آشنا
- کژتابی زدایی
- دقت‌ورزی معنایی
- رفع پیچیده‌نویسی و خطای منطقی
- حشو زدایی
- کلیشه زدایی
- یکدست‌سازی به زبان معیار
- رساسازی نارسایی آوایی
- اصلاح خطای دستوری
- گرده‌برداری ستیزی
- ✓ اصل یکدستی

تبدیل واژه ناآشنا به آشنا

- ◉ برای انتقال معنا بدون دشواری به خواننده هدف
  - بیگانه پر کاربرد به ناآشنای فارسی ارجح است.
  - انواع واژه ناآشنا: دخیل (عربی، انگلیسی و...)، فارسی سره، علمی تخصصی و...
- ◉ لزوم تغییر:
  - واجب
  - بهترتر
  - بهتر
- ◉ مثال: امعان نظر، نُرْم، ناوک، اتساع شرابین و...
- ◉ راه حل:
  - برابر نهاد (معادل) فارسی
  - برابر نهاد امروزی
  - توضیح داخل کمانک (پرانتز)
  - ...

کژتابی زدایی

- ◉ چندمعنایی ناخواسته
  - ایهام: چندمعنایی خواسته
  - از مصادیق کژتابی: روشن نبودن مرجع ضمیر
- ◉ **مثال: او با پدر و مادر بیمارش آمد.**
- ◉ راه حل:
  - پرهیز از فشردگی (تبدیل به چند جمله)
  - استفاده از کاما
  - استفاده از واژگان مترادف
  - تغییر جمله
  - ...

دقت‌ورزی معنایی

- «کردن» به جای «نمودن» و «شدن» به جای «گشتن»
- «درباره» به جای «پیرامون»
- «چنانچه» = اگر و «چنان که» = همان طور که (اگر چنانچه: حشو)
- برخوردار بودن از: تنها برای مسائل مثبت و ستوده
- به خوداختصاص دادن: تنها برای پدیده‌های انحصاری
- «چالش» یعنی جنگ و مبارزه؛ نه مشکل، مسئله، دغدغه، درگیری
- «خواندن» = مطالعه کردن و «خوانش» = تفسیر
- «دلیل» = استدلال، توجیه ذهنی و «علت»، سبب = پدیده
به وجودآورنده معلول، عامل خارجی
- «به تبع» = به دنبال، در نتیجه، به پیروی از و «به طبع» = بالطبع، طبعاً، طبیعتاً، طبیعی است که، بدیهی است که
- «رئیس محترم» به جای «ریاست محترم»

رفع پیچیده‌نویسی و خطای منطقی

◉ خطاها و گره‌هایی که در هنگام خواندن، دشوارفهمی یا مکث مفهومی یا برداشت‌های متناقض می‌آفرینند.

- افزودن تر و ترین به صفت تفضیلی عربی
- آوردن شامل و مشمول به‌جای هم
- عدم‌آوری
- منفی‌گویی مکرر
- «و یا»: جمع وصل و فصل
- دور باطل: چیزی را به خودش نسبت دهیم.
- دورافتادگی اجزای فعل مرکب
- درازنویسی

حشوزدایی

- مترادف بیجا
- آنچه + را + که
- اگرچه... اما...
- ضمیر اضافی
- آیا + کلمه پرسشی

- بر روی
- محیط اطراف
- برعلیه
- و...

کلیشه زدایی

◉ آوردن یک واژه تکراری به جای چندین واژه خلاقانه؛ زبان را از تنوع می‌اندازد. نشانه تنبلی ذهن و لقلقه زبان است.

- بالا
- نسبت به
- قابل... و غیرقابل...
- مورد
- داشتن
- یک (فقط در معنای حقیقی و به صورت عدد، صحیح است.)

◉ راه حل:

- در غیر معنای حقیقی <== معادل مناسب
- غیرضروری و بی‌معنا <== حذف

پگ دست‌سازی به زبان معیار

◉ معیارسازی محاوره، لهجه، گویش و شکسته‌نویسی

رساناسازی نارسایی آوایی

- ◉ تنافر حروف
- ◉ توالی دو «ی»
- ◉ تتابع اضافات
- ◉ و...

اصلاح خطای دستوری

- سازگاری یک حرف اضافه برای چند همپایه
- تطابق فعل
- بند موصولی

مثال: خانه کوچک را خریدم:

- × خانه‌ای که کوچک بود را خریدم.
- ✓ خانه‌ای را که کوچک بود، خریدم.
- ✓ ✓ خانه‌ای را خریدم که کوچک بود.

دردسرهای احتمالی:

- را برای فعل لازم
- دو را
- دورافتادگی را از مفعول
- توالی فعل

گرفته برداری ستیزی

○ واژگانی

○ اصطلاحی

○ معنایی

- توانستن به جای احتمال داشتن و ممکن بودن
- شرایط به جای موقعیت
- بشریت به جای نوع بشر

○ ساختاری

- عربی بیگانه با زبان فارسی
  - تنوین دادن به کلمات فارسی
  - جمع بستن کلمات فارسی با نشانه‌های عربی
  - افزودن تاء تأنیث به صفت
  - آوردن فعل مجهول وقتی فاعل در جمله هست

اصل یگدستی

ویرایش صورتی

- دستور خط
- املا
- فاصله گذاری
- عدد نویسی
- اجزای کتاب
- فهرست
- لایه بندی
- نشانه گذاری
- ارجاع دهی
- تنظیم کتابنامه
- ✓ اصل یکدستی

دستور خط

- ◉ لزوم داشتن شیوه‌نامه و دستور خط واحد:
  - انتقال مطلوب معنا
  - آموزش‌پذیری
  - پیوستگی فرهنگی
  - صرفه‌جویی زمانی
  - تفکیک معنایی با فاصله‌گذاری
  - وحدت میان نویسنده، ناشر و ویراستار
  - هویت بصری واحد
  - بازیابی اطلاعات و جست‌وجوی آسان و درست در دنیای دیجیتال
  - ...

املا

○ بدترین نوع خطای ویرایشی خطای املائی است.

○ بعضی واژه‌ها و پیشوندها و پسوندها:

- ای/ یا (حرف ندا، پیش از منادا): همیشه جدا از منادا نوشته می‌شود.
- این و آن: همواره جدا از کلمه یا جزء پس از خود؛ مگر: آنچه، آنکه، اینکه، آنجا، اینجا، آنگاه، وانگهی یا نیم‌جدا: این‌قدر، آن‌قدر، آن‌چنان
- همین و همان: همواره جدا
- هیچ: همواره جدا؛ مگر (نیم‌جدا): هیچ‌گاه، هیچ‌وقت، هیچ‌کدام، هیچ‌کس، هیچ‌گونه
- چه: همواره جدا از کلمهٔ پس از خود؛ مگر: چرا، چگونه، چسان، چطور، چقدر
- چه (چهٔ تصغیر): همواره چسبیده به کلمهٔ پیش از خود: آنچه، چنانچه، کتابچه
- که: جدا از کلمهٔ پیش از خود: چنان که، آن که (آن کسی که)؛ مگر: بلکه، آنکه، اینکه
- ابن: حذف و حفظ همزه مابین دو اسم علم، هر دو صحیح == < اصل یکدستی
- تر و ترین: همواره نیم‌جدا؛ مگر: بهتر، کمتر، بیشتر، مهتر، کهتر
- ها (نشانهٔ جمع): جدا و پیوسته، هر دو درست (پنج استثنا) == < اصل یکدستی
- به... بی... هم...

صامت و مصوت

○ انواع صامت:

- متصل
- منفصل
- میانجی

○ انواع مصوت:

- کوتاه
- بلند

- صورتهای متصل فعل «بودن»
- ضمائر متصل
- انواع ی (نکره، مصدری، نسبی)
- کسره اضافه
- پایه همزه

نکات املائی

- گذار و گزار
- واژه‌های دو یا چنداملایی
  - ضبط مختار اغلب براساس رواج ضبط است.
- ترکیبات
  - پیوسته‌نویسی یا جدانویسی؟
  - دسته‌ای الزام دارند و دسته‌ای اختیار <== اصل یکدستی
  - <https://emla.virastaran.net/> (فرهنگ املائی ویراستاران)
- همزه با پایه «ی»
  - ملاک تلفظ است.

فاصله گذاری

- فاصله کامل
- بی فاصله (سرهم نویسی)
- نیم فاصله
  - به جا و بجا
  - به روز، به روز، بروز، بهروز
- (نیم فاصله استاندارد: `ctrl+shift+2`)

عدد نویسی

- عدد و معدود: ۲۵ تومان
- واژه مرکب: ۲۵ تومانی
- عدد مرکب: ۲۵ میلیون و ۴۶ هزار
- به حرف
  - بی «و»
  - ترتیبی
  - آغاز جمله
- به رقم
  - با «و»
  - شماره‌های خاص (شناسنامه، تاریخ، نمودار، آیه و...)
- نکته: در ترکیب بی «و» و با «و»: به رقم = اصل یکدستی

نشانه گذاری

○ نشانه های درنگ

- نقطه .
- ویرگول (کاما) ،
- نقطه ویرگول (نقطه کاما) ؛
- عاطفه !
- پرسش ؟
- دونقطه عمودی :
- سه نقطه ...

○ نشانه های دربرگیر

- کمانک (پرانتز) ( )
- گیومه « »
- قلاب [ ]
- آکولاد { }

○ سایر نشانه ها

- خط تیره -
- ممیز /
- ستاره *
- جهت نما ←

✓ اصل یگداستی

سپاس از همراهی تان

برگرفته از جزوه آموزشی (درس نامه) کارگاه ویرایش و
درست نویسی مؤسسه «ویراستاران» حرفه ای پارس،
نوشته محمد مهدی باقری

